

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ УГОРЩИНИ У 1945-1961 РОКАХ

КОНЦНЕ НАДЬ ЖУЖАННА (Ніредьгаза)

Опубліковані раніше наукові праці про розвиток Північно-східного регіону Угорщини, що включає комітати Соболч, Сатмар і Берг, мають у своєму розпорядженні велику інформацію. На цьому історичному етапі дуже велика увага була приділена питанню передачі земельних ділянок селянам у 1945-му році, земельній реформі і питанню колективізації в 1958-1961-х роках.

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, залишилися білі плями, вивчення яких до деякої міри може змінити загальне уявлення про даний етап історичного розвитку регіону. У наукових публікаціях не обговорювалося (або тільки частково) питання про розвиток і перетворення структури сільського господарства при прем'єр-міністрі Нодь Імре, або під час визвольного руху 1956-го року і після його поразки.

Замовчувався опір, що спостерігався з боку селянства в регіоні, проти колективізації, що тривав протягом 12 років.

Не вивчалось питання про ставлення місцевої влади до приватників, що відмовилися від вступу в колгоспи, одночасно відзначаючи переваги колективного ведення господарства, замовчувалися його недоліки.

У нашій публікації ми спробували знову осмислити події того історичного періоду, які стосуються питання колективізації сільського господарства. З цією метою ми розширили коло джерел інформації, включивши сюди і ті джерела, щодо реформи державної влади, яка почалася в 1990 році. Вони були доступні тільки для окремої категорії осіб або взагалі мали закритий характер.

За останні 45 років сільське господарство Угорщини, у тому числі і в Північно-східному регіоні, пройшло три переломних етапи: розподіл землі серед селян у 1945 році, колективізація земельних ділянок, яка завершилася в 1961 році, повернення і приватизація землі приватними особами, що розпочалась у результаті реформи державної влади у 1990 році.

У результаті приватизації землі структура власників землі у сільському господарстві прийняла характер аналогічний тому, що спостерігався у 1945 році, після передачі землі у володіння селян. Приведені в даній публікації факти й аналіз подій можуть допомогти уникнути повторення тих помилок, які були допущені в

розвитку сільського господарства країни за минулий період (Концне Надь Жужанна) [1].

В даний час в Угорщині існує біля мільйона землевласників. Більш точної інформації про їх чисельність не існує, тому що процес приватизації продовжується, і їхня реєстрація в земельний реєстр країни триває.

Структура землевласників у Північно-східному регіоні країни за останні роки істотно змінилася. Замість декілька сотень великих землевласників (колгоспи, радгоспи) з'явилося декілька десятків тисяч землевласників. У більшості випадків це власники земельних ділянок із площею 3-10 га, поряд з якими є тисячі власників землі площею до одного гектара. Фермерські господарства на площах 50-100 га зустрічаються тільки зрідка.

Хоча в процесі повернення землі її колишньому власнику і при приватизації намагалися зробити так, щоб уся земля одного власника знаходилася в одному масиві, це не завжди вдавалося досягти, з огляду на велику кількість претендентів і якість земельних ділянок.

Однозначно, що така структура розподілу земельних ділянок серед власників на порозі третього тисячоліття не придатна для інтенсивного розвитку сільського господарства з застосуванням великих сільськогосподарських машин.

Як і в 1945 році, після роздачі землі селянам, так і зараз актуальна концентрація земельних ділянок у фермерські господарства з площею 50-100 га. У 1948 році ця проблема була вирішена політичним шляхом, у результаті якого за методом Радянського Союзу були створені колгоспи, незважаючи на опір селян, які не мали до того моменту досвід колективного ведення сільського господарства.

І хоча в результаті колективізації сільське господарство Угорщини досягло великого розвитку і стало зразком для інших країн соціалістичного табору, перебороти ворожість селянства до колективної власності не вдалося. Цим можна пояснити той факт, що після державної реформи в Угорщині в 1990 році колгоспи і радгоспи були в основному розформовані, і в даний час у всьому регіоні їх залишилося декілька десятків, а інші були перетворені в акціонерні товариства та інші структури.

Концентрацію земельних ділянок, необхідну для інтенсивного ведення сільського

господарства в даний час можна досягти двома шляхами. Перший шлях дуже болісний і пов'язаний із розчаруванням власників дрібних земельних ділянок, що згодом не можуть конкурувати з великими господарствами і поступово розоряються. Ці господарства згодом перейдуть у володіння великих землевласників або тих, що мають більш багатий досвід роботи у сільському господарстві. Цей процес досить довгий і може тривати декілька десятків років, у котрому незалежно від наміру влади можуть брати участь і іноземні інвестори, тому що ціна землі в Угорщині в даний час порівняно невисока.

Інший шлях – це створення колективних господарств на добровільних засадах, незважаючи на те, що колективна власність на землю заперечується більшістю землевласників. Історично можна простежити, що навіть до початку Другої світової війни в нашому регіоні існувала, хоча і не розвинута, форма колективного ведення господарства, що полягала в створенні системи складів і баз, що займалися закупівлею, збереженням і реалізацією сільгосппродукції, і в організації кооперативів по вирощуванню окремих видів культур.

Цей шлях займає менше часу і більш болісний для власників земельних ділянок. Однак було б помилкою віддавати перевагу одному з вищевказаних шляхів. Найбільш доцільним представляється різнобічний розвиток сімейних фермерських господарств і створення великих сільськогосподарських кооперативів за прикладом сільського господарства Західної Європи.

У нашій публікації ми робимо спробу відобразити реальну картину етапів розвитку сільського господарства регіону за період 1945-1961 років, а також намагаємося показати той досвід, який був накопичений на етапі примусової колективізації сільського господарства. Це може в якійсь мірі допомогти уникнути повторення помилок на новому етапі перетворення сільського господарства регіону в даний час (Дьорматі Жигмонд, Кукньо Янош, Ботар Йозеф) [2]. Слід відзначити, що недостатньо примусової колективізації сільського господарства було масове протистояння селян проти існуючого режиму. Це показали події 1956 року.

Визвольний рух 1956 року в офіційних колах розглядався як контрреволюція, і вони не надавали значення тим реформам, які намагався впровадити уряд очолюваний Нодь Імре. Публікації ряду авторів з проблематики розвитку сільського господарства мають аналогічні недоліки. Істотна зміна світогляду по цій темі спостерігається в роботах опублікованих тільки в 80-х роках, коли з'явилися перші ознаки

недосконалості системи сільського господарства (Беренд Т.І., Сабо Б., Чизмадія Е., Заводяк П.) [3].

Серед публікацій з цієї тематики особливо варто виділити роботи іноземних авторів. Характерні риси колективізації земельних ділянок Угорщини (присадбна ділянка, системи оплати праці, підсобне господарство, система організації праці) представляли дуже великий інтерес для іноземних авторів. У окремих випадках ці публікації містили більш докладну і достовірну інформацію, ніж публікації угорських авторів (Наку Ф. П., Клименко Т. В., Кипаренко Г. М., Міщанин В. В.) [4]. Одночасно з цим у публікаціях спостерігалася ідеологічна спрямованість, тому що автори допускали тільки один шлях розвитку сільського господарства Угорщини – через колективізацію землі.

Наприкінці 80-х років напередодні демократичних перетворень почали з'являтися регіональні і державні публікації, у яких дана тема висвітлювалася у світлі політичних змін, що відбулися в країні, із використанням раніше недоступної інформації. Після демократичних перетворень в Угорщині в 1990 році кількість публікацій на цю тему збільшилась, однак серед них було мало таких, які містили б глибокий аналіз подій, що відбуваються. В основному вони мали інформаційний характер у формі мемуарів, або щоденників.

З регіональних публікацій варто особливо виділити серію робіт доктора Дікан Норі, що висвітлюють репресії, які відбувалися в країні в розрізі областей після поразки визвольного руху у 1956 році. Також слід відзначити збірник документів, опублікованих у 1989 році під редакцією Віду Іштвана (події жовтня 1956 року в Соболч-Сотмарській області).

Дотепер немає регіональних публікацій з даної теми, у яких був би узагальнений і підданий глибокому аналізу даний період розвитку сільського господарства. Частково ця нестача могла бути заповнена в двотомній монографії опублікованій в 1989 році (Монографія Соболч-Сотмарської області, під редакцією Фрішняка Шандора, Ниредьгаза, 1989 рік), однак розділи, у яких висвітлюється розвиток сільського господарства після 1945 року, містять в основному статистичні дані.

Більш вдалі республіканські публікації авторів Ромшич Ігнаца, Балог Шандора, Ужак Лойоша, Заводу Нава, Саси Ференца. Кількість авторів, що у своїх публікаціях використовували новий світогляд, нові джерела інформації можна було б ще продовжувати. Закінчуючи огляд публікацій з дослідженої нами теми, окремо хочеться відзначити найновішу монографію

українського історика з Ужгородського національного Університету В.В. Міщанина «Аграрна політика на Закарпатті (1944-1950 рр.)». В ній висвітлюються майже аналогічні події зв'язані з насильною колективізацією як на Закарпатті, так і Саболч-Сотмарської області [5].

Основними джерелами нашої статті стали матеріали архіву органів самоврядування Саболч-Сотмарської області, що містять матеріали по історії розвитку сільського господарства. Серед них найбільшу цінність представляє архів Угорської Соціалістичної Робочої партії. Ця об'ємна інформація була передана в архів органів самоврядування тільки в 1992 році. Раніше до 1989 року ці матеріали зберігалися в партійному архіві і доступ до них був можливий тільки за спеціальним дозволом. З 1995 року ці документи доступні для вивчення при дотриманні закону про захист інформації для будь-якого дослідження.

Важливу інформацію містили також використані нами архіви обласних і районних виконавчих комітетів і матеріали, що містили інформацію про роботу 170 радгоспів і колгоспів, які знаходилися на території області. Однак їх використання вимагало деякої обачності тому що в 50-х роках нерідко були випадки перекручування фактів із метою створення більш сприятливої картини про стан справ у колгоспах (Концне Надь Жужанна) [6].

У моїй публікації я посиляюся на факти, що говорять про випадки перекручення даних про діяльність колгоспів за вказівкою вищої інстанції.

Аналогічно ми піддали аналізу і перевірці статистичні дані 50-х років, тому що виключити їх використання було неможливим. Починаючи з 1956 року Центральне статистичне управління країни стало видавати щорічні статистичні дані в розрізі кожної з областей, що, незважаючи на деякі недоліки, є добрим джерелом інформації.

Найбільшу цінність для нас представляли матеріали, опубліковані після демократичних перетворень 1990 року. З нагоди 40-річчя визвольного руху 1956 року з'явилося багато публікацій по історії розвитку сільського господарства. Сюди варто віднести публікації за редакцією доктора Дікан Нори, які містять інформацію про репресії після поразки визвольного руху, і були доповнені інформацією прокуратури і суду.

Нарешті слід зазначити корисність опублікованих в останні роки монографій окремих населених пунктів, що містять у собі історію розвитку окремих радгоспів і колгоспів (Концне Нодь Жужанна) [7].

Щоб зрозуміти особливість сільського господарства Саболч-Сотмарської-Березької області ми зробимо екскурс в історичне минуле (друга половина XVIII ст. до закінчення Другої світової війни).

На підставі інформації, отриманої з монографій та багаточисленних статей ми намагалися відзначити той факт, що і на даному етапі рівень розвитку сільського господарства в цьому регіоні був істотно нижче, ніж по всій Угорщині. Вирощування сільськогосподарських культур, що були найбільш поширені в цьому регіоні, виходячи з кліматичних умов, робилося без застосування сучасних технологій і машин. Тому при земельній реформі 1945 року урядом були дотримані екологічні та інші нормативи, передбачені законом про розділ землі.

На підставі архівних даних за період колективізації (1945-1948) немає достатніх достовірних даних, щоб проілюструвати надлюдське зусилля, яке потрібно було для реорганізації сільського господарства.

Поряд із збитками, завданими війною, нормальному розвитку аграрного сектора заважала велика посуха в цьому регіоні, гіперінфляція і застосоване обов'язкове постачання сільськогосподарської продукції.

До кінця коаліційного правління в країні (1948) сільське господарство дозріло для реформ. В інтересах більш інтенсивного розвитку області постало питання про доцільність зміни структури власників земельних ділянок, скасування заборони на купівлю землі, створення середніх і великих селянських господарств. Однак вирішення цієї проблеми було виконане не професійним, а політичним шляхом, що було обумовлено приходом до влади комуністичної партії і міжнародною обстановкою, що склалася. Це рішення викликало примусову колективізацію землі і створення колгоспів і радгоспів. Таким чином, зміна структури землевласників була здійснена в зворотному напрямку і позбавила стимулу до розвитку власника землі – селянина. Це найбільш яскраво відображає режим Ракоші (1948 - 1953).

Нами використані дотепер неопубліковані документи, у яких знаходиться інформація про період колективізації на прикладі створення одного колгоспу і вивчення умов його роботи. На підставі документів з архіву районної поліції обговорюються факти спонтанного й організованого опору селян колективізації (Концне Надь Жужанна) [8].

Тут встановлено, що в данному періоді в регіоні об'єм сільськогосподарського виробництва істотно скоротився. Кількість виробле-

ної продукції з одного гектара землі залишилася в порівнянні з довоєнним періодом. Структура вироблених культур не змінилася, перехід на інтенсивні методи землеробства не здійснений. Оснащеність аграрного сектора сільськогосподарською технікою не поліпшилася. Створені в районах МТС працювали неефективно, в окремих випадках переміщення сільськогосподарської техніки з одного кінця району в інший обходилося дорожче, ніж виконана нею робота.

Нездійсненні задачі, поставлені партією перед сільським господарством у 1-й п'ятирічці, введення системи обов'язкового постачання сільськогосподарської продукції, знищення середніх і великих селянських господарств, переслідування куркулів і створення карткової системи, створили в країні умови господарювання в режимі військового часу. Відомо, що до 1950 року, до моменту об'єднання областей Соболич і Сотмар рівень зубожіння селянства досяг такого ступеня, що в цьому регіоні до 1953 року виникли всі умови для початку революційного визвольного руху.

Гострота цієї ситуації до деякої міри була знята спробою уряду, який очолював Нодь Імре, з метою проведення земельної реформи. Це була перша спроба, усередині соціалістичного табору, проведення реформ які ставили метою зміну соціалістичної моделі суспільства й економіки. Матеріали по цій реформі до демократичних змін 1990 року були закритими, і інтенсивне їх вивчення стало можливим тільки в наш час. А окремі елементи, що стосуються конкретних районів і поселень, є дотепер не розкритими.

З існуючих джерел інформації випливає, що місцеві представники влади всіляко саботували впровадження реформ у сільському господарстві. Вони боялися втратити свою владу, своє існування, а розбіжності, які були на той момент в вищих ешелонах влади, тільки сприяли їм у цьому.

Документи в Саболч-Сотмарському обласному архіві дають підставу зробити висновки про слухність твердження колишнього прем'єр-міністра Гегедюш Ондраша, що після опублікування закону про реформи селянство зітхнуло, а апаратники на місцях злякалися.

Представники місцевої влади, боячись за свої крісла, усіляко перешкоджали розформуванню колгоспів і виходу селян із них.

Серед регіональних публікацій ми вперше зробили аналіз впливу невдалої земельної реформи на колгоспний рух. У Соболич-Сотмарській області тільки за декілька місяців майже 14 тисяч селян побажали вийти з колгоспу з вилученням більш ніж 73 тисяч гектарів землі [9].

Таким чином, можна сміливо стверджувати, що спроба земельної реформи уряду Нодь Імре провалилася не стільки через зміну складу уряду СРСР і його зовнішньої політики, а через її саботаж з боку місцевої влади Угорщини. Слід відзначити, що занадто політично складним був другий період диктатури Ракоші (1955-1956-го років). Архівні документи сільського господарства цього періоду доводять, що керівництво, не зробивши висновку з колишніх помилок, продовжувало там, де в 1953 році зупинилося по примусу.

«Тепер ми йдемо, прийшов наш час» – говорив голова ради Соболичбака на одному партійному форумі, і цей погляд характеризує все районне керівництво. Починається знову примусова колективізація, боротьба проти куркулів, розмежування землі, розміри котрої після області Ваш, в області Соболич були найбільші.

З'явилася комплексна програма розвитку кількості колгоспів в області. Керівництво хотіло б досягти вступу в колгоспи 8-9 тисяч нових членів із 25-30 тисячами гектарів землі до кінця 1956 року.

Паралельно із цією програмою створили перспективний план розвитку сільського господарства на 1956-1960 роки. У цьому плані, уперше, із початку колективізації, уже спостерігаються спроби пристосування структури культур, що вирощуються, до кліматичних умов регіону. Наприклад, посадка нових фруктових садів, будівництво заводів по переробці овочів і фруктів, а також будівництво сховищ для їхнього збереження. Це вже були перші ознаки появи нових методів ведення сільського господарства.

Однак планові показники вирощування окремих культур були нереальні, як і в 50-ті роки.

Широкомасштабна колективізація і виконання нереальних планів були перервані революційно-визвольним рухом, що почався в жовтні 1956 року.

На основі даних архівних матеріалів нами зроблений аналіз подій, що відбуваються у цей період, який чітко дав зрозуміти, що назрів час для відділення диктаторської політичної влади від народного господарства. була зроблена спроба замість реформ провести зміну існуючої державної системи.

До демократичних перетворень 1990 року ці події з ідеологічних причин не можна було об'єктивно розкривати і досліджувати. Після зміни суспільного ладу з'явилися документи, спогади по даній темі. Однак узагальнених матеріалів по сільському господарству якого-небудь даного регіону дуже мало.

Під час революції в області Соболич-Сотмар із 350 колгоспів 250 ліквідувалося. У колгоспах

залишилися тільки безземельні бідні як орендарі державних земель.

Цим селяни області висловлювали свою солідарність і підтримку революційних цілей. Крім того, вони створили організації по захисту прав селян у регіоні, суспільне постачання, стежили за порядком. Завдяки селянам області в селах не відбулися божевільні руйнації.

Потік радянської армії, що проходив через територію області, викликав негативні емоції. Перші жертви революції з'явилися саме на цьому ґрунті. Через географічне положення області її жителі першими відчули на собі насильство й усвідомили той факт, що в цій визвольній війні угорський народ не може розраховувати на підтримку зі сторони. Європа, розділена Ялтинською угодою, залишалася без змін.

Автор особливу увагу приділяє висвітленню подій, що відбувалися в період 1957-1961 років. Це той період, коли на території Угорщини закінчився процес приватизації землі і припинилася тисячолітня традиція індивідуального землеробства.

1957 рік із цього погляду є перехідним, тому що в цей період робітничо-селянський уряд залишив у силі закон, прийнятий ще урядом під керівництвом Нодя Імре, що стосуються індивідуальних господарств і навіть із метою стабілізації обстановки приймало аналогічні закони. Ці заходи до деякої міри сприяли поліпшенню ситуації в сільському господарстві. На підставі цього в одному із своїх виступів перший секретар Угорської Соціалістичної Робітничої партії області Бенкеш Ондраш заявив, що стан дрібних і середніх селянських господарств дуже добрий.

Однак уряд Кадара ні на хвилину не відмовився від подальшої колективізації сільського господарства. Так, вже в липні 1957 року був опублікований проект заходів щодо цього питання. На відміну від попередніх урядів, ця робота проводилася систематично і планомірно.

Конкретна організаційна робота в області Соболич-Сотмар – як і по всій країні – почалася в січні 1958 року.

В звітах обласного комітету партії, що направлялися в Центральний Комітет, відзначалися випадки насильства, погроз і психологічного терору з боку агітаторів по відношенню до селянства. Слід відзначити велику увагу до питання про удосконалення системи керування створеними господарствами, починаючи з кадрової політики до істотних змін у технології ведення сільського господарства.

Уряд Кадара на відміну від його попередників значну увагу приділяв питанню поліпшення умов роботи колективних господарств. За три роки істотно поліпшився склад фахівців

колгоспів, за рахунок державних дотацій поліпшився їхній технічний потенціал, почалися великі капіталовкладення в колективні господарства, і поступово з'явилися результати від робіт, спрямованих на збільшення площ садів.

Однак, хоча і не так чітко, відчувався опір частини селян проти інтенсивної колективізації. Листівки, написані на стінах, говорили про те, що селянство області по-іншому бачить своє майбутнє.

Все це вже не змогло зупинити початий процес, і 8 березня 1961 року обласний партійний комітет рапортував Центральному Комітету партії, особисто Неймет Каролу, що в області колективізація закінчена.

Колективізація не була закінчена тільки в трьох населених пунктах – Нирлугош, Пенеслек, Нирбелтек – на території 10 000 га землі, що у звіті були відзначені як низько родючі.

Таким чином, із запланованих 299 колгоспів у 1960 році вже 243 працювали.

Після цього основне завдання, що стояло перед обласними партійними організаціями, полягало в збереженні існуючих колгоспів за будь-яку ціну. У цей час в області знаходилися під постійним спостереженням 1716 чоловік, котрі в минулому були куркулями, учасниками революційно-визвольного руху і колишні жандарми. Незважаючи на це в населених пунктах Енчеч, Пириче, Нирмигальди спостерігалися випадки масового виходу селян з колгоспів, і це набуло такого характеру, що обласний комітет партії змушений був розглянути це питання на одному із своїх надзвичайних засідань.

Трирічний план (1958-1960) і потім п'ятирічний план (1960-1965) приділяв велику увагу забезпеченню сільських місцевостей товарами першої необхідності, будівництву житла, капітальними вкладеннями для розвитку інфраструктури села. Завдяки цьому до 1960 року в сільському господарстві почали з'являтися перші позитивні зрушення, об'єм виробництва зріс на 10-11 % у порівнянні з 1958 роком.

Важливим елементом у збереженні і зміцненні насильно створених колгоспів і радгоспів було введення знову розробленої системи стимуляції праці. У Соболич-Сотмарській області – як і по всій країні – уже на перших етапах створення колгоспів і радгоспів почали впроваджуватися своєрідні системи стимулювання праці. Незважаючи на всі труднощі, у другій половині 60-х років почався інтенсивний ріст сільського господарства, а в 70-х роках істотно змінився рівень життя в селі. Ми повинні відзначити, що надзвичайну увагу уряд Угорщини приділяв питанню інтенсивного розвитку в галузі садівництва і його результатів. За рахунок створення

системи матеріальної зацікавленості з боку держави і збільшення технічної оснащеності почався етап інтенсивного розвитку сільського господарства в цьому регіоні.

Слід відзначити, що з процесом колективізації змінилася не тільки структура власників землі, але й були впроваджені нові методи ведення господарства, змінена структура культур, що вирощувалися. Цей процес уже чітко простежується в першій половині 60-х років, де спостерігається спеціалізація сільського господарства стосовно до місцевих умов і наявності робочої сили.

Ми в нашій невеликій статті намагалися узагальнити етапи розвитку сільського господарства регіону в період 1945-1961 років, відзначити той факт, що в результаті колективізації були створені умови для корінної зміни суспільного становища і рівня життя селянства.

Як факт, слід зазначити те, що в другій половині 60-х років і 70-ті роки спостерігалось істотне поліпшення добробуту населення. Разом із ростом добробуту змінилися й умови праці селян і вигляд села.

Одночасно в усьому народному господарстві залишилася невирішена проблема підвищення продуктивності праці, тому що в порівнянні з розвинутими західними країнами для виробництва однакової кількості товару ними використовувалася істотно більша кількість енергоносіїв, матеріалів і живої праці.

Небагато потрібно було часу, щоб ці проблеми стали некерованими, і щоб керівництво країни визнало, що насильницька колективізація була помилковою, і що в інтересах створення більш ефективного і конкурентноздатного сільського господарства необхідно знову відновити систему приватної власності на землю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концне Надь Жужанна. Сільське господарство Собољч-Сотмарської області в період із 1945 по 1953 рік (Собољч-Сотмар-Берег, архівний альманах, щорічник, XII. Ніредьгаза 1996 рік.); Масове переселення селян із району Додой-фелшо в січні 1945 року. (Собољч-Сотмар-Берег, архівний альманах, щорічник ХІІ. Ніредьгаза 1996 рік.); Дані про підписку позики миру Собољч-Сотмарської області (Собољч-Сотмар-Берег, огляд 1997/2); Кінець і початок епохи. Крєазнаство. 1998/6; Коротка історія розвитку Собољч-Сотмарської області з 1957 по 1961 рік. Хрестоматія по історії. (Рукопис зданий в Обласній Інститут Педагогіки й Освіти в 1998 році); Дані по розвитку сільського господарства в Собољч і Сотмарській області (1945-1948). (Рукопис зданий у Собољч-Сотмарське відділення Академії Наук Угорщини для публікації у Віснику, 1998 рік.).
2. Дьормати Жигмонд. История развития коллективизации Собољч-Сатмарской области.– Ніредьгаза, VII, 1990; Кукньо Янош. Некоторые характерные черты социалистического развития сельского хозяйства области в период второй пятилетки. – Ніредьгаза. 1963. Ботар Йожеф. Путь крестьянства Собољч-Сатмарской области за период от освобождения страны до произведения социалистической реформы в сельском хозяйстве.– Ніредьгаза, 1973.
3. Беренд Т. И. Поиски путей развития экономики в период с 1956-1965 гг.– Будапешт, 1983; Сабо Балнт. Новый этап в политике партии МДП, 1953-1954.– Будапешт, 1984; Чизмадиа Эрне. Аграрная политика Венгерской Социалистической Народной партии и венгерское сельское хозяйство. – Будапешт, 1984; Завода Пал. Кулацкий пресс. – Будапешт, 1986.
4. Нау Ф. П. Победа социализма в венгерской деревне. Киев, 1979; Клименко Т. В. Венгерское село: экономика, быт, культура. – Киев, 1989; Кипаренко Г. М. Борьба Угорської Соціалістичної партії за соціалістичне перетворення сільського господарства (1948-1962). – Львів, 1973; Міщанин В. В. Аграрна політика на Закарпатті (1944-1950 рр.). – Ужгород, 2000.
5. Міщанин В. В. Вказ. праця.
6. Концне Надь Жужанна. Пос. 1.
7. Konczne Nagy Zsuzsanna. Szabolcs – Szatmar megye mezőgazdasága 1948-1953 között // Szabolcs – Szatmar – Beregi levéltári évkönyv. – Nyiregyhaza. – XII – 1. 211 – 224.
8. Там же.
9. Там же.

SUMMARY

DEVELOPMENT OF AN AGRICULTURE OF NORTH-EAST HUNGARY IN 1945-1961 YEARS

Konczne Nody Ž. (Niredygaza)

In the article the history of development of an agriculture on the territory Hungarian districts Sabolch, Sztmar, Bereg in the period from 1945 to 1961 is considered. The stage of radical modifications both in a structure of the property and on species grain is investigated in the article. The objective study of collectivization of agriculture before democratic transformations of a 1990 was not possible. And even after transformations the

separate works have only appeared, in which the attempt was done to analyze and to generalize events, and in whole the information and some documents illuminating in general this period were published.

The article fills in a gap, which existed on the given problem. Three cardinal stages in agriculture of Hungary are illuminated in the article. These stages are the following: separation of ground among the peasants in 1945; collectivization, which was finished in 1961; and also the events of the period of 1953-1954 and 1956. These stages have not found a due reflection in the previous publications.

РЕЗЮМЕ

РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА СЕВЕРО-ВОСТОЧНОЙ ВЕНГРИИ В 1945-1961 ГОДАХ

Концне Надь Ж. (Ниредьгаза)

В статье рассматривается история развития сельского хозяйства на территории венгерских комитатов Саболч, Сатмар, Берег за период с 1945 по 1961 год. В ней исследуется этап радикальных изменений как в структуре собственности, так и по культурам зерновых. Объективное изучение коллективизации сельского хозяйства до демократических преобразований 1990 года не было возможным. И даже после преобразований появились только отдельные работы, в которых делалась попытка анализировать и обобщать события, а в основном публиковалась информация и некоторые документы, освещающие в общих чертах этот период.

Статья заполняет пробел, который существовал по данному вопросу. В ней объективно освещаются три переломных этапа в сельском хозяйстве Венгрии, в том числе и в Северо-Восточном регионе: разделение земли среди крестьян в 1945 году; коллективизация, которая завершилась в 1961 году; а также события 1953-1954 и 1956 годов. Эти этапы в предыдущих публикациях не нашли должного отражения.

ДО ІСТОРІЇ АНТИРАДЯНСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ЗАКАРПАТО-УКРАЇНСЬКІ ПОВСТАНЦІ»

ДОВГАНІЧ О.Д. (Ужгород)

Серед антирадянських організацій повоєнного часу однією з найбільших за кількістю зашуканих була так звана підпільна організація «ЗУП» (Закарпато-українські повстанці). Про неї ніколи і ніде не згадувалося жодним словом чи хоч одним реченням відкрито. І лише тепер можна ознайомити читача з її діяльністю. У кримінальних справах, зокрема у вираках груп її називали по-різному: то «терористично-повстанською бандою», то «антирадянською контрреволюційною організацією», то «антирадянською українською націоналістичною організацією», то «контрреволюційно-терористичною». Як видно, слідчі і судові органи так і не прийшли до єдиної думки відносно її назви та суті. А раз так, то вони і не могли дати їй об'єктивну і справедливую оцінку.

Як, коли, з кого і для чого була створена організація «ЗУП»? Визначимо хроніку її діяльності. Матеріали справ показують, що вона виникла у квітні 1946 року. Її ініціаторами стали громадяни М.І. Фленько, Ю.М. Вакула, М.М. Заяць, В.Ю. Касинець, М.П. Король. У червні 1946 року на горі Магура вони прийняли клятву, яку склали Фленько і Заяць. Тоді вони називали свою підпільну організацію – «Штабом демократичної визвольної організації Закарпаття» (ШДВОЗ) [1].

З кого складалося його керівне ядро? Для роздумів читача скажемо, що це люди, про яких варто хоч коротко сказати, тим більше, що про це говориться і в деяких протоколах допитів. Так, М.І. Фленько весною 1944 року був мобілізований в угорську армію, з якої перед відправкою